

Říkali mi Gojele

Karl
von
Wetzky

maraton

m

Říkali mi Gojele

Říkali mi Gojele

*aneb židovská dobrodružství
křesťanského chlapce,
když skončilo šoa*

Karl
von
Wetzky

přeložil Petr Dvořáček

Praha 2025

maraton

Knihu finančně podpořil Česko-německý fond budoucnosti

Knihu finančně podpořilo Ministerstvo kultury České republiky

Karl von Wetzky

GOJELE

oder: Eines Christenbuben jüdische Abenteuer,
nachdem die Zeit der Scho'a zu Ende war

© Karl von Wetzky, 1994

Czech edition © Maraton, 2025

Translation © Petr Dvořáček, 2025

Afterword © Daniela Bartáková, 2025

ISBN 978-80-88411-32-1

Nakladatelství Maraton se nepodařilo přes veškerou snahu dohledat dědice autorských práv. Případné držitele práv žádáme, aby se přihlásili redakci našeho nakladatelství.

*Mé slezské sestřenici Gittel z Hofheimu, jíž jsem vděčen víc,
než jsem schopen vyjádřit slovy.*

VYPRÁVĚNÍ PRVNÍ

Začíná to prvním vyprávěním / o cestě do Vidnice,
i se zasmáním / Psal je muž, co za sebou má
spousty jar / říkali mu Gojele, tehdy měl let jen
pár / O facky, bílé pásky a berlu, co vraždí, tu půjde /
o miny, četníky, Hlučínce, a taky jeden most tu bude /
Dojetí v oku má ten, co to píše / tehdy cítil úzkost
v břiše / Neznalosti kluka zradily / leč Šábisda,
Tumba, Brajdšábes a Frajd to spravili.

Kola naší kárky pobitá plechem rachotila po dírách na silnici, které do asfaltu vypálil žár plamenometů a fosforových bomb. Třebaže se naše stíny prodlužovaly, slunce do nás ze šedomodré oblohy pořád ještě pořádně šilo; zdálo se, že zápach je čím dál dotěrnější. Odpolední vánek, mdle se šinoucí z nedalekého lesa, s sebou nesl slabý pach spadaného listí a tlejícího roští. Jedině tato vůně pomalu se hlásícího podzimu dokázala na okamžik zaplašit ten vtíravý, atakující smrad. Nevycházel jen z jednoho zdroje, byla to směska vzájemně se prostupujících pachů, které podél té silnice, co jsme se po ní vlekli směrem k lesu, přecházely jeden v druhý.

Vznášel se tu zatuchlý vzduch tlejících hromad hadrů poházených v příkopě, v trychtýřích a v rozvalinách bunkrů. Cáry látek tvořily malé hráze, za nimiž se hromadila nehybná, rezavá, duhovými oky posetá voda; nasládlý

pach pomalu zetlívajícího lidského masa, někdy i hlínou trochu zahrnutého; pach exkrementů těch nekonečných tisíců, co tudy prošly a co se nikdy nevrátily; pach sežehnuté oceli. Vládcem v této říši spojených pachů byl všudypřítomný smrad spálené gummy.

Vítězoslavný válečný smrad, pořád ještě převládající, ač v téhle zemi bylo už čtyři měsíce po válce, a jak jsme se dozvěděli na posledním nádraží, válka skončila už úplně a všude.

Mně to teď mohlo být docela jedno; horší bylo, že jsme z nádraží museli dál pěšky.

Přízračnost okolí se stupňovala nepřítomností jinak obvyklých zvuků. Nebzučely tady telefonní dráty, utichl koncert švitořících zobáčků; nic neproniklo dusivým tichem, jen kdesi daleko tu a tam stísněně zaznělo hvízdnutí lokomotivy, aby se vzápětí zalklo.

A bez ustání vydatné a spokojené krákorání vran.

Maminka se zastavila, cípem šátku si setřela z tváře pot, zadívala se na černé ptáky, kteří se zabydli v žebroví vyvráceného stožáru vysokého napětí, napůl visícího v koruně stromu. Prudce zamávala rukou před obličejem, jako by chtěla rozehnat útočný smrad, a zažertovala:

„Skřivánci jsou letos nějaký černý a velký, co?“

Pak se zase zavěsila do svého chomoutu umotaného ze štruksové látky, otočila se, pohledem naplněným obavami okoukla mou i svou levou ruku a nakonec pak nabroušeně přikázala:

„Pořádně tlač a dávej si pozor na pásku!“

K tomu mě nemusela zvlášť vybízet. Zkušenosti posledníhó týdne mě vydatně poučily, že ta bílá látka s černým

písmenem N není jen označením poražených a znamením křivdy, ale také může svého nositele ochránit před dobře mířenými ranami a nevraživost omezit na pouhé pohledy.

Ochrání před ranami, co je na našem posledním nádraží schytl ten starý manželský pár.

Vlastně to přšely vesele pleskové facky přehlušující nadávky násilníků i naříkavé vzlyky těch nešťastníků. Máma si pevně přitiskla můj obličej na břicho, ale pořád jsem slyšel svist dopadajících úderů – až zoufalé sténání náhle ustalo. Maminka mě pustila a já pomalu otevřel oči: nástupiště zelo prázdnotou. Mžoural jsem kolem sebe, až jsem konečně zahlédl ty staříky: napůl seděli, napůl leželi, zády se opírali o betonovou rampu, nohy na kolejích.

Maminka mi do ruky vtiskla ručník a poslala mě s ním k nádražní pumpě.

Energickými pohyby omyla krvácející obličej. Oba plakali, když jim pomáhala vstát; pak s nimi klopýtala po prašné cestě za plotem kolejiště.

Příkře mi nařídila zůstat u kufrů. Sledoval jsem, jak se ta skupinka vzdaluje, úplně jako ty karikatury v jakési knížce, kterou měl táta v knihovně. A slunce na obloze žhnulo.

Přes okraje novotou zářivě svítící tabule „Rzounky“ na zdi toho nádraží ještě z holé omítky prosvítala frakturou vyvedená písmena „Resauneck“.

U staříků jsme dostali na jednu noc nocleh; ve Weidenitz jsme se měli ostatně hlásit až pozítří. Maminka o oba pečovala a utěšovala je slovy, která se z jejího slovníku během posledního týdne úplně vytratila.

Jen jednou nahlas vyprskla smíchy, když se jí ti dva zahanbeně přiznali, proč si sundali bílé pásky, a přesto se odvážili mluvit na nádraží německy. Při té příležitosti jsme se také dozvěděli, proč je všude tolik vlajek.

Stařík uměl dobře česky a slyšel v rádiu o kapitulaci Japonska; druhá světová válka skončila. Když teď tedy zavládl mír, konečně zase mír, můžou si ty své bílé pásky přece sundat.

„Ale hovno,“ uslyšel jsem z matčiných úst, „žvásty, samý žvásty, mír už žádněj nebude, a možná nikdy žádněj ani nebyl!“

Vzápětí se ale zastyděla, když uviděla vyděšené oči těch starých dobráků, a vrazila mi pohlavek – a ať se prý okamžitě přestanu tak blbě tlemit.

Ti lidičkové nám vysvětlili, že do Weidenitz musíme pokračovat pěšky. Za bojů prý vyhodili do povětří viadukt, dál odsud žádný vlak nejede. Věnovali nám svou kárku, a když se s námi časně ráno loučili, už neplakali.

Maminka si přehodila přes rameno tažný popruh, já jsem vzadu tlačil. Loukoťová kola po dláždění uličky rachotila, pak docela ztichla, když jsme dojeli na měkký asfalt za městem. Při prvním odpočinku máma mezi řečí poznamenala, že se nám dobrý skutek vyplatil, protože bez té kárky bychom byli s těmi kufry namydlení. Odpověděl jsem, že našemu dobrému skutku předcházел zlý skutek revolučních gardistů; a máma se chraplavě a souhlasně zasmála:

„Už bereš rozum – však je na čase!“

To bylo brzy ráno; teď se ale blížil večer a zdálo se, že

kopec nebere konce. Naše prodloužené stíny se sunuly vstříc mohutnému kuželovitému mraku na obloze, který pozvolna získával tvar bochníku bílého chleba. Vedle nás se do daleka táhlo pole, na něm sežehnuté obilí; vítězoslavný puch války na chvíličku přehlušila vůně pečeného chleba. Polkl jsem, ale bál jsem se říct, že mám hlad. Od rána už bylo těch pohlavků až dost a po dalším jsem netoužil. Bolely mě nohy a klapot kol ve mně vyvolával pocit, že se mi do hlavy zabodávají rozžhavené jehly. A v boku jako by mi vězel obrovský trn, ale kousl jsem se do rtů, abych se nerozbrečel. Máma to vycítila, protože se znovu otočila a ušklíbla se:

„Německý dorost nikdy nepláče!“

Zatmělo se mi před očima a vztek zaplašil bolest, únavu i hlad; strčil jsem do vozíku tak prudce, že matka málem upadla. Ale nezastavila, jen se pootočila a malinko se usmála, jenže to mě naštvalo ještě víc. „Německý dorost“ mi tedy nikdo připomínat nebude!

To byla uniforma a byla to hra na vojáky, byl to měsíční pobyt v zimním táboře, kde jsme stříleli nejprve s cvičnými puškami, potom s ostrými protitankovými zbraněmi. Německý dorost, to byly tajemné večery v kruhu kolem táboráku, písničky o chvějících se tlejících kostech a o třech liliích; především to byly velké kusy teplého chleba a mísa plná mastného guláše. Ach jo, guláš, vzlykl jsem, přestal jsem tlačit a dostal jsem pohlavek.

Blížil se les a na druhé straně obrovský tankový hřbitov. Jeden zničený tank dělal to, co dělají malí kluci, když soutěží v čůrání, a vytrčil svou hlaveň do výšky. Obrněný

býk housenkovými pásy obskočil svou obrněnou krávu. Všechny hlavně ztopořeně civěly; a zase zesílil všudypřítomný zápach spálené gumy.

V uších se mi začalo ozývat zoufalé troubení, mrknul jsem na mámu – ta zjevně neslyšela nic. Každá z těch oblud měla v chóru svůj hlas a ta píseň byla určená jen a jen mně; protože když jsem se otočil na druhou stranu, všechno ztichlo.

Jen já sám jsem věděl, proč obludy vyjí tak smutně, tolik se jim stýskalo po veliké válce. Kárka zaskřípala, já jsem se ocitl zpátky v realitě.

Všude granáty; načervenalé granáty do granátometů ležely poházené v roštích u cesty. Korunami stromů pohnul unavený povzdech větru, po tělech granátů se míhaly stíny jako splétaná rohož.

Když maminka ten šrot uviděla, zrychlila krok, a i já jsem víc zatlačil. Můj přítel Jürgen kdysi po jednom takovém krámu mrštil kamenem a trefil špici. Říkali to ti, co ho viděli ještě živého. Vyštěkla exploze, mezi stromy vyrazil do výšky žlutý dým. Z Jürgenova zbyly jen nohy a nahé pülky, z nichž tlak vzduchu serval kalhoty. Zadek byl celý pokropený modrými tečkami. Trup a hlavu zahlédli kdesi na druhé straně té osudné louky, za granáty stejně cihlově červené barvy. Jürgenovy ostatky nechtěl nikdo sesbírat. Na hřbitově v Chromyši je pohřbena jen jeho spodní pülka. V Chromyši, kde jsme žili.

Co se těch modrých teček týče, tak to se do kůže zažral ten čoud. Takhle nám to vysvětlil důvěrník uliční organizace, který nám ještě téhož večera předal bílé pásy

s černým N, což mu máma musela podpisem potvrdit na nějakém seznamu. On sám pásku na rukávu už měl a předváděl nám, jak se správně nasazuje. Důvěrník Meschwera vykonával svou povinnost stejně svědomitě, jako dřív sbíral dary na Zimní výpomocnou akci, roznášel do schránek povolávací rozkazy a pracovní nařízení, natahoval uši za dveřmi, jestli někdo neposlouchá nepřátelský štvavý rozhlas, anebo čmuchal, jestli někdo tajně v koupelně nepálí kořalku.

Ale Chromyš byla teď daleko. V lese bylo chladněji a už se ze mě tolik nelil pot. Za mýtinou se vynořila jakási budova, nejspíš hájovna. Průčelí se zřítilo a odhalilo vnitřek dvou podlaží. Místnosti byly prázdné, stěny vybělené deštěm a vlhkem. Na kraji jedné místnosti osaměle visela plynová maska. Její okuláry na nás zlomyslně civěly.

Všude se povalovaly obchodní doklady, ohořelé kusy zelené látky, dřevěné trámy, úlomky cihel, zrezivělé ocelové přilby, nábojnice, uvolněné pažby pušek a rozdupané kuchyňské náčiní; a nakonec zbytky soustružených kusů nábytku, na kterých si někdo zkoušel svoje střelecké umění.

Zastavili jsme se u vysoké skříně, kterou zdobilo kupodivu úplně neporušené zrcadlo. Mohli jsme se v něm vidět oba vedle sebe, tak velké bylo. A do obrazu se dokonce vešla i kárka. Teprve teď jsem si uvědomil, jaký se ze mě za poslední týden stal vyzáblík. Oči zapadlé hluboko v důlcích, vlasy mi zplihle visely přes vyhublý obličej – to jsem přitom míval ježka a vždycky mě štválo, že nemám vlasy tak ulízané jako ostatní. Nohy mi z nadměrných pumpek

trčely jako sirky. Maminka vypadala stejně jako vždycky, vychrtlá, na hlavě houšť prošedivělých vlasů, smotaných pod modrým šátkem. Jeho konce měla uvázané na šíji, ne pod bradou jako Češky v Chromyši. Vypadala přesně stejně – jako dřív; jen snad koutky úst jí sklesly trochu níž a zaryly se jí do tváře. A taky její nos se mi teď zdál špičatější než jindy, jo a tvář byla bledší. Její ruce ale zůstaly stejné jako vždycky, zbarvené do oranžovočervena. To svinstvo nešlo smýt. Tohle zbarvení zmizelo jen jednou, když máma po náletu musela na tři měsíce do nemocnice a já jsem šel k tetě Emmě do Opavy.

Naše bílé pásy s černým N se v tom zrcadle odrážely taky, a z matčiných úst vyjelo „Kurwa!“, což v češtině znamená kurva. Popadla kus cihly a vši silou jí mrštila do toho krásného zrcadla. Třesk střepů se rozlehl lesem. Úlomky skla se pomalu sesunuly pod rám, maminka se rozvzlykala, přivinula mě k sobě a hladila mě po vlasech. Pak pokojným hlasem řekla, že všechno je tak jako tak na hovno a my musíme dál. V pravém horním rohu zůstal viset trojúhelníkový kus zrcadla, trochu nakřivo. Ještě jednou jsem se ohlédl a sledoval jsem v tom trojúhelníku, jak se naše postavy s vozíkem vzdalují a jak jsou pořád menší a menší. Najednou se mi v paměti vynořilo cosi téměř zapomenutého: mužík s knírkem a s buřinkou, který se stejně jako my teď vzdaloval směrem k obzoru. No ano, měl knírek jako náš Vůdce. A ještě jsem viděl mužíkovu bambusovou hůl, tu jeho hůl, podobnou, jako měl starý Krupitschka, který zachránil most přes řeku Moravu.

Most. Roztrásl jsem se; tak silně, že to maminka vycítila a ohlédla se.

„Hůl,“ řekl jsem, „tu svou bambusovou hůl na mostě neměl; možná mu ji ukradli, nebo ji zapomněl.“

Vyslovil jsem tu větu cizím, kovovým hlasem. Maminka leknutím trhla ramenem, zatáhla silněji a vozík poskočil. Ztratil jsem rovnováhu a skoro jsem upadl.

Zachovat rovnováhu mohlo zachránit život...

Například tam nahoře na mostním zábradlí, tenkrát, nad rozvodněnou řekou. Čekali jsme na kolejích a vedle nich, byl to železniční most. Byl jsem svázaný, všichni byli, a pořádně křížem stažení. Jako balíky na poště. Lidské balíky. První řadu vyzvedli na zábradlí, balíky balancovaly jako tažní ptáci, když si posedají jeden vedle druhého na drát před odletem do teplých krajín. I Morava teče na jih, a ta řada musela čekat, až se přibelhá jednonohý stařec s osudovou berlou.

Už byl u prvního, už byl tu. Berla se zvedla, štouchla, odskočila. Gumový špunt s prohlubní vespod udeřil do pražce a zvláště sykl. Noha se přisunula za berlou.

Štouchnutí do dalšího balíku; jednonohý pracoval pomalu, v duchu povinnosti, bez pomstychtivosti, ale svědomitě. Balíky padaly z mostu jeden za druhým.

Některé balíky prosily o milost. Jiné zatvrzele mlčely. Balíky skučely a drmolily nesmyslná slova. Balíky se taky modlily. Jeden ze ženských balíků se bláznivě a smyslně smál.

Volání o pomoc odplouvalo po zpěněných vlnách a zaničovalo. Jarní vody Moravy jsou bystré a nepokojné. S rostoucí vzdáleností se křik proměňoval v přidušený jásot.

Na mostním nosníku se ocitla další desítka, osudová berla ji odeslala do jižních krajin. Právě jsem si spočítal, že na mě dojde v sedmé skupině, když se znenadání objevili muži v hnědavých uniformách, zahnali pomocníky vražedného starce a začali rozvazovat lidské žoky. Pár jich seběhlo dolů a tyčemi, latěmi a klacky lovili balíky, které unášela voda.

Jenže starý Krupitschka, ženista c. a k. armády, který tak šikovně a nenápadně přestříhl drát k náložím na mostě, ten mohl být už Černému moři o dobré dva kilometry blíž, spolu s naším nadučitelem Resnitzekem, který mluvil velice kultivovanou němčinou a nosil cvikr.

Jeden ze sovětských vojáků mi z uniformy Německého dorostu strhl runová písmena, která mě mezi ty lidské balíky dostala. Vždyť jsem chtěl vlastně bojovat, a dokonce i padnout za Vůdce a naši velkoněmeckou vlast. Jenže pak jsem dostal děsný bobky, naházel jsem pancrfausty do rybníka a při tom mě lapli.

Jeden z těch Rusů šoupl mé tělo na vozík tažený koněm a dopravil mě domů. V maminčině náručí jsem skučel jako přejetý pes a nebyl jsem k utišení.

Takže udržet rovnováhu může být životně důležité.

„Kdyby měl tu bambusovou hůl,“ oslovil jsem naslouchající jedle co nejzdvořileji, „byla by ho udržela nad vodou a možná by se neutopil, starej Krupitschka.“

Zase mě přepadl ten nový kovový hlas, a máma mě neuhodila. Už dávno pochopila, že mě v tom stavu nesmí přerušovat ani se na nic ptát. Protože to bych padl na záda, prohnul bych se, nadvzedl břicho, pak nohy a hlavu.

Tentokrát to nešlo. Proč ne vlastně? Chtěl jsem totiž zůstat viset ve vzduchu, a ne spadnout do vod řeky Moravy. Chtěl jsem vytvořit most, most, most, nádherný most, za který by mě pochválil náš tělocvikář. Ale ani tomu by se určitě nelíbilo, jak při tom bečím, jak plivu spousty zpěněných slin.

V lese byl příjemný chládek, to mi teď přišlo opravdu vhod. Docela blízko jsme slyšeli šplouchání potoka, ale všude ležely ty narudlé granáty a já měl příšerný strach. Hrozil jsem se toho, že ze mě zůstanou jen podělaná a modře podobaná stehna jako z Jürgena. Potlačil jsem žízeň, hlad taky, i smích, který mnou při té vzpomínce začal vždycky cloumat. Vnímál jsem to jako surový, ohavný, hnusný posměch. Snažil jsem se rychle pomodlit, nutkání se rozesmát téměř pominulo, když někde vzadu v lese zničehonic zavřískl neznámý ptačí hlas a všechno bylo zase zpátky.

Asi měsíc poté, co do Moravy padaly řvoucí lidské balíky, museli jsme všichni nastoupit na ranvej bývalého vojenského letiště, všichni Němci města Chromyš. Máma nechtěla, abych tam šel i já, protestovala a plakala, ale vládci města jí objasnili, že právě já bych se měl přesvědčit o tom, jak jsou spravedliví.

Ulicní důvěrník se rozhlédl, jestli jsem tam taky a jestli mají všichni navléknuty bílé pásky s černým N, a sice na levé ruce. Měl být popraven vraždící stařec a my jsme se měli účastnit výkonu trestu: důvěrník Meschwera mamince pošeptal, že ten jednonohý, Mekyska se jmenuje, byl za války informátorem gestapa. Důvěrník to musel

ostatně sám dobře vědět. Samolibě prohlásil: on si ten Mekyska neměl hrát na mstitele a radši měl beze stopy zmizet, nebo stopit v archivu svůj spis, tak jak to udělal on sám. Jenže on si Mekyska, ten chytrák, holt myslel, že minulost samozvaného národního kata zaručeně nebude nikdo zkoumat.

Tu osudovou, vražednou berlu už stařec neměl. Musel k šibenici doskákat po jedné. A najednou tam visel, osamělá, jednonohá loutka. Jenže – kati nebyli žádní profesionálové, loutka sebou škubala a točila se, z ústního otvoru jí vyčníval jazyk jako obsah prasklého jelita. Na houf bílých pásek s černým N padlo bezhlesé ticho jako stín pod rozpjatými křídly obřího ptáka; a figurína se točila dál. Mám pocit, že jsem tehdy zaslechl chroptivé sténání.

Jako osamocený výstřel z brokovnice spadl do ticha řehot.

To se rozchechtaly dvě staré vysloužilé prostitutky, na celé kolo, upřímně a hezky od srdce. Ukazovaly si prstem na ty fakt legrační škubavé oběšencovy pohyby. Kvikot jim šplíchal z úst jako špinavá záplava slin. Dál jsem už nic nevnímal.

Byl tu most, který zachránil starý Krupitschka, most z mého těla, za který by mě tělocvikář Karny pochválil. Později mi řekli, že jsem dostal „padoucí nemoc“. Jak jsem tvořil klenbu toho mostu, škubal jsem sebou v rytmu toho obscénního smíchu, a to vůbec nebylo pěkné.

Tady, mezi Resauneckem a Weidenitz, se aspoň nikdo nedíval, když to na mě zase přišlo.

Vřeštivý smích ptačího hlasu umkl.

Kárka ležela převrácená na kraji lesní cesty, muselo to být už na konci lesního porostu. Kola trčela vzhůru. Mára mě pevně držela, houpala mě a zpívala. Dychtivě jsem se napil studené vody, ještě dychtivěji jsem naslouchal její písničce, písničce o Abrahamových synech, kteří nejedli a nepili a jen „takhle dělali“ a při tom máchali ve vzduchu rukama; byly to české rýmovačky pro děti, znělo to směšně a zároveň líbezně, jako hodně věcí v tomhle jazyce.

Najednou jsem si uvědomil, že maminka musela pro tu mou vodu projít mezi narudlými granáty a minami. Otřásl jsem se při pomýšlení na Jürgenovy pokálené nohy a modře pođobané pŕlky.

Maminka přese mě přehodila vlněnou kazajku a vybalila chleba usušený na cestu; chroupali jsme a z té výšky, kterou jsme šťastně zdolali, jsme koukali, jak cesta před námi zase pozvolna klesá.

Bílý oblačný bočník na obzoru se teď změnil v hlavu dobráckého pupkáče, hlavu bez očí, s mezerou mezi usmívajícími se rty úplně dole. A maminka řekla, že už doopravdy musíme jít.

Naše kárka kodrcala kolem opuštěných lomů. Převrácené jeřáby natahovaly krky k obloze. Cesta nás pak zavedla k železničnímu mostu; jeho nosníky byly zlámané a visely bezmocně dolů. Mezi troskami položili několik prken jako lávku.

Mára se zeptala, jestli mám strach; ale nemyslela strach z hloubky tam dole, kde se černě rýsovaly vraky zničených vagonů. Měla na mysli můj strach z mostů. Odpověděl jsem: „Ne, jen mě bolí nohy.“

Řekl jsem to klidně, byl jsem si totiž jistý, že tentokrát nepřiletí facka. Táhnout se pěšky, na tom nebylo nic pěkného, ve vlaku to bylo mnohem lepší.

Sice jsme tam museli stát, neboť lidé s bílými páskami a černým N nesměli sedět. Před Resauneckem se ale Češi sesedli, mlčky, ten, co seděl na kraji, ukázal na uvolněné místo. Maminka mě vzala na klín. Bohužel za chvíli se objevili revoluční gardisti a zase nás donutili vstát. Nemlátili nás, jen jsme si museli stoupnout. Ale i to bylo lepší než jít pěšky a vláčet nebo i tlačit tři kufry.

Nedotkli se nás, jak se to pak stalo těm naivním starým manželům v Resaunecku. To srandovní pleskání facek; gardisti se střídali a měli z toho legraci. Řev a nařikání na střídačku: „Kde máš bílou pásku, ty německá svině!“ – „Prosím, au, au, prosím...“

Zase šlupky do tváří stařečků, víc a víc. Všichni, kdo vystoupili z vlaku, se dívali stranou, i ti, co se kvůli nám sesedli. Vespolek se snažili z nástupiště co nejrychleji zmizet.

Jejich stud visel nad kolejemi jako pach potu.

Zase jsme museli cosi obcházet. Tentokrát ležel na silnici celý tank. Ovšem jeho věž, urvaná, ležela v příkopu. Z průhledu pro řidiče visel kus látky, plátno plné děr, zteřelé za čtyři měsíce míru, deště, slunce a ranních mlh. Hadr plácající se ve větru byl skoro stejně bezbarvý jako naše pásky s černým N; jen byl větší.

Cesta teď dost strmě klesala. Ale pořád to bylo lepší než se trmácet do kopce. Teď jsem musel pomáhat brzdit vepředu. Co to, stromy se najednou rozestoupily a nám

se otevřel pohled na městečko – Weidenitz! Ještě jsme nemohli uvěřit svým očím. V tom místě bylo očividně živo; nepůsobilo dojmem šedohnědé opuštěnosti pohraničních vesnic a měst, kterými jsme projížděli za těch posledních sedm dnů. Když jsme se přiblížili, byly na některých budovách patrné známky poškození, ale někdo je provizorně opravil. Z komínů vystupoval kouř. Ulice se zdály být rušné, mé uši rozeznávaly vozidla, lidi a koně.

Maminka se na mě usmála, já jí úsměv oplatil. S novou silou jsme se společně opřeli do oje. Vůz začal rachotit, protože kus silnice byl zase poničený; mně se ale zdálo, že kola drkotají jaksi radostněji.

U pravého okraje silnice visela zcela zohýbaná tabule s nápisem Weidenitz. Německé kudrlinky byly důkladně přetřeny, a sice s takovou rázností, že několik čůrků barvy steklo dolů a potřísnilo nový nápis „Vidnice“. Pár pramínek skápl ještě níž až k podivným černým znakům, jakýmsi neobvyklým písmenům, pokud to byla písmena. Mně se začaly sbíhat sliny v ústech; ale proč, to jsem nevěděl. Že by ty tajemné klikyháky měly co dělat s mou chutí k jídlu? „Že by to bylo rusky?“ zamumlal jsem, polkl jsem nashromážděné sliny a okamžitě jsem si uvědomil, jak hloupá je to otázka. Ruské znaky jsem poznal už v Chromyši, a ty vypadaly úplně jinak. Člověka tam nějaká taková písmena uhodila do očí vlastně co chvíli a starý Frenek říkal, že se tam píše něco o minách, o kontrole a tak.

Maminka se zachvěla, otevřela ústa a zase je zavřela, několikrát pohnula rty a velmi tiše vydechla: „Můj Bože,

Bože můj!“ Pak se znovu opřela do látkového chomoutu a zvýšila tempo. Já jsem zezadu pomáhal tlačit. Silnice zase začala stoupat.

Teď jsem věděl docela jistě: ty znaky souvisejí s jídlem; s obědem, s nedělním obědem; s polévkou, masem, knedlíky, kompotem a štrúdlém. Ruská písmena to nejsou, to byla moje blbost.

V tu chvíli jsme skutečně zahlédli ruská písmena. Stála na velké tabuli mezi pokyny v jiných jazycích. Německy tam bylo napsáno: „Zde se prosím přihlaste!“ Pod tím totéž nejspíš polsky, taky česky a pak tam bylo ještě jedno písmo, které jsem neznal, totiž ty hrozně divné tajemné znaky, po kterých jsem dostal hlad. Nad všemi těmi nápisy ukazovala červená šipka ke dřevěnému baráku pod zaklenutou plechovou střechou, na kterém bylo štětcem namalováno „SBOR NÁRODNÍ BEZPEČNOSTI“, a nás se okamžitě zmocnil strach. S tímhle útvarem jsme totiž zažili taky dost nepěkné chvíle.

A pak jsem se vyděsil ještě víc: rozběhl se k nám mladíčký četník. Jenže nám nechtěl nařezat, ani nám nenadával; vzal mamince z ruky oj vozíku a začal na ni mluvit – ne právě dobrou němčinou, ale srozumitelně: Proč nepočkala ve Rzouunkách na odpolední autobus, ten jezdí do Vidnice každý den. Pohladil mě po vlasech, a když jsem se celý rozklepaný snažil od něho odtáhnout, řekl velmi vlídně:

„Neboj se, tady tě nebude nikdo mlátit!“

Šli jsme za ním směrem, kam ukazovala šipka, a četník nás vybídl, abychom vstoupili do baráku. Za psacím

stolem tam seděl starší četník. Pod žlutou blůzou se mu dmulo břicho a spočívalo na zeleném filcu stolní desky. Hned se zvedl a požádal maminku o dokumenty, velmi zdvořile a mnohem lepší němčinou než předtím ten mladý.

Matčin pohled putoval po dřevěných stěnách, já koukal s ní. Byly tam pověšené obrazy: Masaryk, Beneš, Stalin a nějaký hladce oholený muž se skřipcem. Starý četník zase složil břich na zelený filc a trpělivě a přívětivě opakoval tu svou větu: „Papíry, dokumente, dakumjenty?“ a vyzval nás, abychom se posadili.

Maminka se začala přehrabovat v kabelce, ale než jsme si stačili sednout, ten mlíčňák se rozhulákal. Právě objevil naše bílé pásky.

„Ale to jsou zasraný Němci, germánský svině!“ Hezké oči mu rudě naběhly a on láteřil dál: „A já osel tý podělaný mrše ještě pomáhám s tou její zasranou károu! No tak řekni, nejsou to svině? Nejsou to svině?“

Pak zvedl ruku, maminka se schoulila a hlavou se srazila s tou mou. Já jsem se zase roztřásl, uvnitř se ohlásil kovový hlas a já se fakt lekl, že se s ním budu muset dát do hovoru.

Holobrádek neudeřil, ale napřaženou rukou ukázal směrem ke dveřím a německy zavelel: „Raus! Raus!“

Ten starší mu unaveným pohybem pokynul, aby zmlkl, pomalu listoval v mamčiných papírech, až našel příkaz k deportaci. Udiveně se podíval na mámu a vyrazil ze sebe: „Co vás to, ženská, napadlo, chodit sem? Právě SEM!“

Vypadalo to, že mamince uvízl knedlík v krku, nezmohla se na slovo.

Četník si znovu nasadil brýle, tlustými prsty prošel všechny řádky formuláře a protáhle pronesl k mladému policistovi:

„Představ si, Franto, oni sem skutečně napsali Weidenitz!“

Pak namířil svou dvojitou bradu k nám a po slabikách opakoval: „Wei-de-nitz“.

Maminka odpověděla stejně pečlivě česky: „Vidnice. Tak nám to dali na úřadě v Chromyši, a je to napsané i na jízdence.“

„Teď najednou tlachá česky, svinská Germánka,“ zase spustil mladý četník, aniž se hnul z místa. Tlustoch mu nevěnoval žádnou pozornost. Ještě jednou prozkoumal deportační příkaz, pak svůj třesoucí se břich odnesl k velkému regálu, vytáhl tlustý pořadač, položil ho na stůl a začal v něm listovat.

Nakonec bezradně pokrčil rameny, odšoural se k telefonu velkému jako skříň a s důležitým výrazem ve tváři zatočil kličkou. Mluvil do trychtýře hrozně rychle, rozuměl jsem jen tu a tam některému českému slovu. Nakonec se mu tvář rozjasnila. Máma vedle mě začala těžce oddechovat, mě trýznil hlad a taky jsem musel nutně na záchod.

Starší policista se zase ponořil do našich papírů, něco si bručel pod vousy, nesrozumitelně, ale ne zle. Zezadu se nám dralo do uší klení toho mladého, zasraný Němci, svině germánský, co se tady s nima pářeš, ať zmizej, táhnou k čertu, máme už padla, udělali ze světa peklo. Tu se na odulých rtech tlustého objevil spokojený úsměv. Vytáhl

z poradače dva dokumenty, odložil je stranou a vedle náš příkaz k deportaci.

„Ale vy jste měli přijít do Weide-n-a-u, ne do Weidenitz,“ zavzdychal s těžkopádnou dobromyslností mrože, „Vid-nava, ne Vidnice,“ opakoval a pokračoval: „Osoby, o jejichž národnosti a státní příslušnosti bude rozhodnuto později, jsou podle oběžníku shromažďovány – tam a tam.“

Brýle se mu při tom sesuly až na špičku nosu. „... a protože jste naposledy bydleli v Chromyši, patříte do Weidenau. Wei-de-nitz,“ vysvětloval takovým zvláštním tónem, „pro vás nepřípadá v úvahu. To je naprosto vyloučeno!“

„Zasraný Germáni!“ zavylo to zase za námi, a teď už se v hlase ozval náznak hrozby.

„Přece nás teď nemůžete vyhodit,“ řekla maminka prosebně, „za chvíli bude tma, kam máme jít, a k tomu lesem, možná dvacet kilometrů? A nevybuchlé granáty všude a miny! To přece nemůžete udělat!“

„Jestli můžeme?“ Hlas mladé zženštlé tváře přeska-koval: „Můžeme, a jak!“

To znělo už hodně nebezpečně a cizí kov ve mně se taky ozýval docela hlasitě. Ten druhý jen mávl rukou, aby ho uklidnil, a lhostejně potřásl hlavou:

„Tady nemůžete a nesmíte zůstat!“

„To přece není moje vina,“ zvýšila hlas teď i maminka, „v mém příkaze stojí Weidenitz, ne Weidenau. Tak je to i na jízdence. Jak se mám teď dostat do Weidenau? Jak?“

„Snadná pomoc,“ ušklíbl se tlustoch, vzal maminčin

dokument, namočil pero do inkoustu, škrtl jméno „Weidenitz“ a velkými písmeny tam vepsal „Weidenau“.

Maminka doširoka rozevřela oči. „Tak snadno, jak si to představuje, to nepůjde. Tam, kde jste udělal opravu, se musíte podepsat a připojit datum. Jinak by si mohl někdo myslet, že jsem si to tam načmárala sama!“

Hned nato přiletěla od mladého facka. Nijak zvlášť silná, ale stačila. Druhou jsem koupil já. Vzepjal jsem se a kousl ho do ruky.

Mladý četník teď vytáhl pistoli a máma zařvala jako zvíře. Starší něco česky ostře přikázal a zbraň zase zmižela v pouzdře. Pak i on ukázal k východu: „Konec s tím tyjátrem – a ven!“

Mladý nakročil do dveří, vzal nejmenší z našich tří kufrů, které sám předtím dotáhl dovnitř, a vyhodil ho na ulici. Zámky se rozletěly; moje prádlo i kniha se rozsypaly po zemi.

„Ven! Ven!“ opakoval neúčastně a bez nepřátelství starší hlas.

„Jedno se vám musí nechat,“ odpověděla maminka tiše, ale zřetelně česky a tou stranou, která mě po políčku ještě páčila, si přivinula můj obličej ke kabátu, „hodně jste se naučili od SS a našich hnědých hlavounů.“

Mladý četník jí nato zkroutil ruku a smýkl s ní ke dveřím. Já jsem klopýtal za mámou, potlačoval jsem pláč, vztek i strach, přemáhal jsem nutkání udělat most, pokusění velmi hlasitě se rozesmát jako tehdy, když jsem uviděl ta pokaděná stehna a modře kropenatě hýždě, které z Jürgena zůstaly po explozi ležet na zemi.

Najednou jsem si uvědomil, odkud znám ta tajemná písmena a proč mě přepadl tak zuřivý hlad, když jsem je uviděl. Takové runy jsem vídal každou neděli při mši svaté nad oltářem, úplně nahoře pod stropem. Jo, ano, v kostele svatého Jana Křtitele byly takové znaky namaľované. Vyjímaly se mezi buclatými andělíčky hudoucími na počest našeho Pána. A já se těšil na sváteční nedělní oběd, neboť snídaně byla už dávno za námi a mše začala teprve v jedenáct.

Slunce teď už viselo docela nízko nad obzorem; levá tvář pořád ještě pálila.

Před barákem ležel na asfaltu můj rozglábený kufr, dráhu jeho letu vyznačovalo moje popadané prádlo.

Maminka se vyvlíkla četníkovi z ruky. Doširoka rozkročený se postavil přede dveře. Maminčina tvář zkameněla, jen šedivý pramen vlasů pod posunutým šátkem se chvěl, a já věděl, že zas jednou kdesi vskrytu pláče. Přesně jako tehdy, když přišla poštou zpráva, že táta se pohřešuje.

Zatímco jsem přihlížel, jak se mátožně souká do látky smotané místo provazu, opětovně se ohlašoval ten nebezpečný kovový hlas. Rychle jsem naházel své saky paky do kufru, to kdyby hlas zesílil, tak abych měl svých pět švestek pohromadě.

Vtom na mě dopadl jakýsi stín. Zničehonic se objevila štíhlá ruka, sáhla po *Pěti nedělích v balonu* Julesa Verna, několikrát jimi uhodila o kalhoty, aby je oprášila, a pak kniha začala mizet vzhůru. Podíval jsem se za tou rukou a za knihou a spatřil jsem velmi vysokého muže v tmavě zeleném obleku.

Slunce mu teď oslnivě zářilo mezi nohama a kolem jeho obrysů, takže se mi jeho tvář zdála černá. Teprve až když se otočil k mámě, mohl jsem ho líp rozeznat.

Postavu neměl ani štíhlou, ale ani tlustou, jeho oblíný působily spíš odule, ne moc zdravě. Pleť, ač bledá, vypadala nezvykle svěže, jako pleť mnohem mladšího muže, rty poutaly na jeho tváři pozornost svým karmínově rudým zbarvením, jako namalované. Vlasy se mu ve slunečním protisvětle stříbřitě leskly. Takové vlasy měl můj dědeček ve Vratislavi, než ho připravila o život plutokratická bomba.

Muž mi podal mou knihu, otočil se k mamince, pak zpátky ke mně, měřil si nás trochu shovívavě, trochu lhostejně.

Mužovy rty se rozevřely a začala z nich vycházet báječná němčina. Takhle mluvil v Chromyši náš nadučitel pan Resnitzek, který se teď nejspíš plaví někde ve vodách Černého moře; vražedná berla ho do Moravy strčila hned za starým Krupitschkou, zachráncem mostu.

„Vy jste Němci? Skutečně Němci?“ Maminka stála jako přikovaná. Překážel jí chomout od vozíku, nemohla se v něm pořádně pohnout. Ostražitě si neznámého prohlížela. Pak se nejistě usmála, jako by se styděla, nechápal jsem – proč vlastně.

„Ano,“ zněla odpověď. „Můj muž se jmenuje Dedek. Pochází z Hlučínska. Je nahlášen jako nezvěstný, ale žije, snad, v zajetí, v Rusku, kdekoli.“

„Já se jmenuji Lefschütz, Daniel Lefschütz,“ představil se muž s mladistvou pletí a starými stříbřitými vlasy. Když

se usmíval, vypadal ještě bledší. Tím ostřeji vynikly jeho sytě rudé rty a působily teď dost děsivě.

„Z Hlučínska?“ ozvalo se zdvořile zpoza jeho zubů. „Tak to jsme sousedé – byli jsme,“ opravil se rychle, „já jsem se narodil v Ratiboři.“

„Skutečně sousedé,“ utáhla si maminka šátek na šíji, „já jsem totiž z Vratislavi. V Ratiboři jsem se seznámila se svým mužem. Za inflace tam jezdili lidi z Hlučínska v celých zástupech. Za české koruny bylo k mání všecko.“

„Je to tak.“ Úsměv zcela odhalil jeho bílé zuby. Byly až moc pravidelné, než aby byly pravé. „Tenkrát se v Německu dalo za cizí měnu skvěle nakupovat, skoro jako teď. A Hlučinci, ti jsou pro takové obchodování jako stvoření, mluví německy jako česky. Bylo jim jedno, kam patří.“

„Jistě, je to tak.“ Máma pevně zaklesla jednu ruku do druhé, až jí zbělely klouby prstů, z hřbetu ruky mizela oranžová barva. „Hlučinci skutečně tak docela nevěděli, kam patří. Nakonec za to nemohli, rozhodovali za ně jiní. Něčemu takovému právě vy jistě velmi dobře rozumíte,“ dodala pevně.

Muž souhlasně přikývl a podíval se na mě. „No a co ty,“ zeptal se mě perfektní němčinou, jakou měl nadučitel Resnitzek, „jsi Němec, Čech, Hlučinec?“

„Němec,“ odpověděl jsem zarputile. „Hlučinci nejsou národ; jsme kmen, stejně jako Sasové, Slezané, Hessenci či Vestfálci,“ papouškoval jsem mockrát vyslechnutý výklad pana učitele Hachela, kterého později vzali do Waffen-SS. Padl v Kuronsku. „Hlučínsko,“ pokračoval jsem

a mimovolně jsem se napřímil jako ve třídě, „je rasově nordické, jen s malou příměsí dinárského typu. Čirou historickou náhodou bylo slavizováno. Ale v roce 1742 se navrátilo do lůna německého národa. V důsledku ostudné versailleské smlouvy z něho bylo roku 1922 vyrváno. Ale v roce 1938 jako jeden muž přivítalo návrat do Říše. Dalo tak najevo svůj dík Vůdci Adolfu...“

Chytil jsem se za levou tvář a zmateně jsem pohlédl na mámu, na její zděšené oči, na škodolibě se ušklíbající tváře četníků, na voskový obličej pana Lefschütze pod stříbřitými vlasy a čekal jsem druhý pohledek.

„Skutečně si myslíte,“ promluvil pan Lefschütz vlídně, „že právě on zasluhuje potrestání?“

Jako by ho najednou zamrzelo, že něco řekl, čemu jsem zas nerozuměl, sevřel purpurové rty do tenké čárečky.

„Pravděpodobně nebudete, eh – skutečně tady nebudete moci zůstat, ač já sám...“ a zase takový ostýchavý výraz. Tentokrát se mi zdálo, že to maminka už uznává. Pan Lefschütz polkl. „Nejde to. Máme sice jistá exteritoriální práva, určitý druh autonomie po dobu našeho pobytu v Československu, ale do jeho vnitřních záležitostí se nesmíme vměšovat. Ne. I když...“ zase těžce polkl a zaváhal, „leccos se nám tak úplně nelíbí. Tu a tam.“

„Zasraný Němci! Všivý Germáni!“ ozvalo se hulákání a mladý četník se už už hrozivě blížil, ale Daniel Lefschütz ho zarazil, jen tak, že rukou něco nakreslil do vzduchu.

Pak ji podal mamince.

Starý četník, jak to uviděl, si pohrdavě odplivl.

Lefschütz se tím směrem ani nepodíval, jen otáčel

maminčinou pravicí, nejprve dlaní nahoru, pak zase hřbetem ruky, zkoumal i prsty a loket.

„To je od barev,“ zajíkla se, „vlastně od bělicí kyseliny,“ a ukazovala celé předloktí. „Na konci války jsem musela vést naši barvírnu úplně sama. Nejprv jednoho po druhém odvedli oba tovaryše, pak i mého muže, a tak jsem složila mistrovskou zkoušku... No a loni jsem doničila poslední gumové rukavice. Nové nebyly k sehnání...“

Lefschützův zájem znatelně vzrostl a klesající slunce mu žhavě prosvěcovalo stříbřitě bílé vlasy.

„Vyučená barvířka, dokonce s mistrovskou zkouškou a vlastní dílnou,“ pronesl zamyšleně, jako by mluvil s kýmsi neviditelným. „A dokázala byste přebarvovat uniformy? Čepice? Košile?“

Máma se zhluboka nadechla, ale nepodívala se na něj, pak koukla na mě a nakonec roztržitě zašilhalo po těch dvou kufrech v kárce. Její zmatek mě nakazil a já z velké dálky, od toho tankového hřbitova v lese, zaslechl smutný řev vyhořelých ocelových monster, nařikajících nad svým koncem.

Muž trpělivě vyčkával a nespouštěl oči z matčiných oranžově zbarvených rukou.

Máma mi sevřela rameno a já se jí chytil za paži. Pak se odvážila zvednout oči a podívala se mu pevně do tváře: „Záleží na tom, jaký na to barvení nebo přebarvení dostanu materiál. U některých druhů textilií se barva změnit nedá, jde je jediné zesvětlit nebo ztmavit.“

„No bavlna, vlna také, len, syntetická vlákna, tedy celulóza. Především ale len. Všechno uniformy.“

„A jakou barvu mají ty uniformy? Tedy původní barvu?“ zeptala se máma s klíčící nadějí v hlase.

Pan Lefschütz se pousmál a prsty si prohrábl stříbřité vlasy podobné pavoučím sítím. „Žlutá, šedá – polní šedá, také černá. Rovněž hnědá. Ale většinou polní šed.“

Maminčina ruka se mi teď zaryla do klíční kosti tak silně, až to zabořilo. Ale ani jsem necekl, protože z její dlaně se mi až do hrudi a do hlavy přeléval proud naděje a ta síla zapudila kovový hlas i zoufalé kvílení obrněných trosek.

„Jestli jsem rozuměla správně,“ ozvalo se matčino ochraptělé hrdlo, „jde taky o armádní uniformy. Tak s těmi jsem měla co do činění celou válku – nejenom s německými. Ty by tedy musely napřed projít procesem odbarvení, jinak zflekatí. To by nemělo být nic těžkého. Potřebovala bych samozřejmě kotle, jeden z toho s vytápěním, samozřejmě barviva a odbarvovací prostředky. Ale leccos se dá taky improvizovat.“

Přerušil ji a tentokrát nakreslil dvěma prsty do vzduchu cosi jako trojúhelník. Pak se podíval na mě, jako by měl co nevidět vyprsknout smíchy, ale po tváři mu nepřelétl ani náznak úsměvu.

„Troufla byste si zapracovat do procesu barvení i lidi nezaučené?“

„V naší dílně,“ odpověděla maminka vzrušeně, „se před válkou vyučilo už sedm učňů a za války čtyři děvčata. A zaměstnávali jsme taky čtyři bývalé zemědělské dělnice, Polky.“ Upřel na ni zkoumavý pohled, a ona úplně klidně pokračovala: „Nedávno jsem od tří z nich dostala